

แนวทางการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ วิถีธรรมในจังหวัดเชียงราย The development potential of farmers to grow organic rice with The Dharma in Chiang Rai province

เชษฐกานต์ เหล่าสุนทร
Chedhakarn Laosunthara
แมคนีน่าฟาร์ม (mcnenafarm)
Email: nena0317@gmail.com

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์วิถีธรรมในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบศักยภาพในการปลูกข้าวอินทรีย์ที่ยั่งยืนโดยการอยู่อย่าง เกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติและชาวนา เสริมสร้างให้ชาวนาและคนในชุมชนมีศักยภาพในการปลูกข้าวด้วยกระบวนการอินทรีย์ได้อย่างผู้มีความรู้ สามารถลดต้นทุนการผลิต ปลอดภัยจากสารเคมี มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) ศึกษาปัจจัยทางด้านสภาพบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยเสริมด้านการได้รับข้อมูลด้านอินทรีย์ของชาวนา และกลไกที่ส่งผลต่อศักยภาพของชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย (2) ศึกษาศักยภาพชาวนาต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ รวมถึงปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข และกลไกที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดเชียงราย (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดเชียงราย จากการใช้กระบวนการผสมผสานการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวนาผู้ศึกษาการทำอินทรีย์จากโรงเรียนชาวนา จำนวน 340 คน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ โดยใช้โปรแกรมทางสถิติ ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการทำนาอินทรีย์ นักวิชาการและผู้นำชาวนา ปราชญ์ชาวบ้าน พระผู้สอนศาสนา เพื่อนำไปสู่รูปแบบศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์อย่างยั่งยืน

โดยโมเดลรูปแบบแสดงถึงชาวนาสามารถพัฒนาศักยภาพการปลูกข้าวอินทรีย์จากการ

ได้จากการเข้าอบรมพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติตลอดจนการมีส่วนร่วม และผลักดันให้ชาวนาตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ที่ได้จากสื่อ ทำให้ชาวนาเกิดการยอมรับกระบวนการปลูกข้าวอินทรีย์ ทั้งความเชื่อที่ชาวนาจะเปลี่ยนแปลงได้จากการได้รับการกล่อมเกลาทัศนคติจากปัจจัยด้านสังคม และสื่อผู้นำทางจิตใจ ที่ทำให้ชาวนาในจังหวัดเชียงรายสนใจและยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำการปลูกข้าวเคมีเป็นการปลูกข้าวอินทรีย์และเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการตลาด ทำให้ข้าวที่ชาวนาปลูกมีคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของข้าวโดยการปลูกข้าวด้วยกระบวนการอินทรีย์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมทำให้ชาวนาและชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเป็นการพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพชาวนา, การปลูกข้าว, วิถีธรรม

Abstract

The development potential of farmers to grow organic rice with The Dharma in Chiang Rai province, to find a model in growing organic rice with sustainability between the Nature. Enhance the farmers and the people in the communities to grow rice wisely with organic methods which would help lower input costs, reduce the chemicals use. But encourage positive views toward the nature and environments resulting in the better quality of life of the farmers. The objectives were 1) to study many factors: the people, the economics, the social factor and an additional factor on the way the farmers receives information on organic methods as well as any mechanisms affecting the farmers when growing rice in Chiang Rai province, 2) to study the potentials of the farmers in growing the organic rice in Chiang Rai province and analyze the factors influencing the potentials of the farmers in growing the organic rice as well as any difficulties, problems and solutions and any mechanisms influencing the potential development of the farmers in growing the organic rice in Chiang Rai province, 3) to present a suitable model in the development of the potentials of the farmers in growing the organic rice in Chiang Rai province. The combinations of quantitative and qualitative research methods were conducted and the data collected from an interview on 340 farmers who

had attended the organic agriculture course in the Economic Buddhism School. The data were analyzed quantitatively by Statistical Packages for Social Science and descriptive statistics presented by percentage, mean, standard deviation, Pearson Correlation and the path analysis. The qualitative data were synthesized through documents, group meetings, and deep interviews with experts on the organic rice commissions as well as scholars, peasant leaders, highly intelligent villagers and monks.

The model obtained from path analysis showed that the farmers were able to develop their potentials in growing the organic rice after attending the training and workshop to improve their knowledge, their skills and their attitude as well as their participations and some encouragements to make the farmers realize the importance of the learning media resulting in their acceptance in the organic rice growing methods. Moreover, it was because the social factor and the media that led to the change of the minds of the farmers through slow teaching and eventually the farmers in Chiang Rai province became interested and turned from growing rice with chemicals to growing rice with organic substances. And then perceived some ways for the marketing problems and this helped add value to the organic rice they grew and increase the prices of the rice through the organic rice growing methods. At the end, these would help solve their problems effectively. Not only the communities became strong and a very reliable foundation but also paved ways to the sustainable development of the country.

Keywords ; The potential of farmers, to grow organic rice, The Dharma

บทนำ

“ชาวนา” คือ นิยามของอาชีพพื้นฐานเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ไม่ว่าจะพวกเขาเหล่านั้น จะทำการปลูกข้าวเชิงเดี่ยวหรือแบบผสมผสาน ด้วยกรรมวิธีเพาะปลูกแบบอินทรีย์หรือเคมี พวกเขาเหล่านี้ก็ทำอาชีพเพาะปลูกเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ข้าว” แม้ปัจจุบันจะอยู่ในยุคของการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมนำ (Thailand 4.0) แต่กระบวนการควบคุมดูแลก็ย่อมต้องใช้ คนเป็นผู้กำกับและดูแล ซึ่งในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ “คน” มีความจำเป็นที่จะต้องมีการ

พัฒนาเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้อยู่รอดได้ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคของสังคมผู้สูงอายุ (Aged society) ที่วัยแรงงานต้องแบกรับภาวะการพึ่งพิงของประชากรวัยพึ่งพิงทั้งเด็ก ผู้พิการ ผู้สูงอายุ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ เพราะมนุษย์คือ ทรัพยากรที่สำคัญและสามารถที่จะสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่สังคมได้จากการพัฒนา ดังที่ตนัย เทียนพุด (2551) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรมนุษย์จากการดึงขีดความสามารถของคนออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนทางปัญญา ทำให้เกิดมิติใหม่ของการเปลี่ยนแปลง และสอดคล้องกับกิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่าทุนมนุษย์คือการเพิ่มคุณค่าของคนผ่านกระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะคติ และพฤติกรรมในการทำงานก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน นั่นคือการทำที่มนุษย์สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้หากได้รับการพัฒนาและรู้เท่าทันต่อสังคม จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่แผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมาก็ได้ให้ความสำคัญของคน เช่นกันดังที่กล่าวถึงว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่แผนฉบับปัจจุบัน (ฉบับที่ 12) ก็ได้แสดงให้เห็นว่า “คน” เป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศยังต้องให้การดูแลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และชวานาก็คือมนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพ ในความสามารถเชิงริเริ่มสร้างสรรค์ที่บูรณาการด้วยวิถีธรรมเพื่อหล่อเลี้ยงให้มนุษย์อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ชวานาปลูกข้าวก็เพื่อให้ได้ “ข้าว” และ “ข้าว” ก็เป็นอาหารพื้นฐานหลักของคนทั่วโลก แต่ในสภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงคนมีวิวัฒนาการทั้งด้านการดำรงชีพ การกิน การอยู่อาศัย ความต้องการบริโภคสิ่งที่ดีความต้องการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ เพื่อให้เกิดความยืนยาวในชีวิต ผู้คนจึงหันมาสนใจการบริโภคที่ดี ทั้งต่อร่างกายและต่อจิตใจ การบริโภคอาหารอินทรีย์ก็เป็น หนึ่งในการที่คนได้ให้ความสำคัญ แต่ในขณะที่คนกลุ่มหนึ่งหันหน้าเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารหลักของโลกหรือชวานากลับมาความคิดที่จะผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณ ราคาโดยไม่สนใจต่อสวัสดิภาพของตนเองหรือผู้บริโภค และนำมาซึ่งความเจ็บป่วยจากโรคร้ายจากการบริโภคอาหารที่มีการปนเปื้อนสารเคมี สารปราบศัตรูพืช หรือสารฆ่าแมลง โดยที่ผู้ผลิตต้นน้ำเหล่านี้แม้แต่ตนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ เบียดเบียนชีวิต ไม่คำนึงถึงบาปที่ก่อให้เกิดกับตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศ จนก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ความเจ็บป่วยทั้งของตนเองและผู้อื่น นั่นจึงเป็นเหตุที่ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพชวานาในการปลูกข้าวอินทรีย์วิถีธรรมในจังหวัดเชียงรายเพื่อหาปัจจัยเหตุที่ชวานาจะสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองในการปลูกข้าวอินทรีย์และอยู่ด้วยความสุขอย่างยั่งยืนในสภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องศักยภาพของชานาต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดเชียงราย ด้านปัจจัยทางด้านสภาพบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและปัจจัยเสริมด้านการได้รับข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ที่ส่งผลต่อศักยภาพของชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ของชานาในจังหวัดเชียงราย ทั้งปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ไขกลไกที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงสถานภาพบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ทักษะ ความรู้ และทักษะของชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดเชียงราย
2. ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพของชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชานาในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป
3. ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ของชานาในจังหวัดเชียงราย
4. ได้องค์ความรู้ กระบวนการคิดของชานาต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ สามารถที่จะนำรูปแบบศักยภาพชานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดเชียงราย ไปถ่ายทอดสู่ชานาตั้งอยู่ที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีมูลค่าการค้าสูงที่สุด สำหรับจุดการค้าชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาทั้งหมด

ในขณะที่ปัจจุบัน บ้านเขาดินเป็นจุดการค้าชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา ซึ่งถือเป็นจุดผ่อนปรนแห่งหนึ่งที่สำคัญ ในบรรดาจุดผ่อนปรน ทั้งหมด 8 แห่ง คือ

- (1) บ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว – บ้านบึงตะกวน จังหวัดบันเตียเมียนเจย
- (2) บ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว – บ้านมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย
- (3) บ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว – พนมไต (บ้านกิโละ 13) จังหวัดพระตะบอง
- (4) บ้านซบตารี อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี – บ้านโถลำนวน อำเภอกรือเม

เรียง จังหวัดพระตะบอง

(5) บ้านบึงขันธ์ล่าง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี-บ้านสวายเวง จังหวัดพระตะบอง

(6) บ้านสวนส้ม อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี – บ้านสังกะสี อำเภอกြ້อมเรียง จังหวัดพระตะบอง

(7) บ้านหมื่นคำ อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด – บ้านศาลเจ้า อำเภอสำรุด จังหวัดพระตะบอง

(8) ช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี – บ้านสะเตียบกวาง อำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร

3. จุดผ่อนปรนอื่น ๆ ตามแนวชายแดน ที่ประชาชนมีการติดต่อซื้อขายระหว่างหมู่บ้าน

(1) ช่องตาเฒ่า อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ – จังหวัดพระวิหาร

(2) ช่องสายตะกุก อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ – บ้านจู้บโก๊ก อำเภอสำโรงจังหวัดอุดรมีชัย

(3) ช่องกร่าง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ – บ้านทะมอโดน อำเภอบันเตียมัมปิ่น จังหวัดอุดรมีชัย

(4) บ้านหนองหญ้าแก้ว กิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว – บ้านตำบลมยุอำเภอสวายเจก จังหวัดบันเตียเมียนเจย (ส่วนพัฒนาความร่วมมือภาคเอกชนและกิจการพิเศษ, 2559)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนกับวิถีชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้ว เพื่อให้รู้และเข้าใจถึงสภาพการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชน และเพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชนจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ในการเกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางในการการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชนที่ยั่งยืน และเพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้เสนอให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนแนวทางการบริหารจัดการการพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญอย่างยั่งยืนต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพของชาวนา หมายถึง ชาวนาที่ทำการปลูกข้าวด้วยระบบการพึ่งพาตนเองได้ สามารถที่จะปลดหนี้และอยู่ได้อย่างมีความสุข สามารถที่จะพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ ทิศนคติได้ตามภาวะการณ์ และสามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การปลูกข้าววิถีธรรมชาติ หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติโดยอาศัยหลักการทาง
ศาสนา มาประยุกต์กับแนวคิด ทักษะ ทักษะ ทักษะ เพื่อให้ชาวนาสามารถอยู่อย่างไม่เบียดเบียน
ธรรมชาติ และไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์วิถีธรรมใน
จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยโดยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) เป็นการนำวิธีการวิจัยเชิง
ปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาผสม
ผสานกันซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้สมบูรณ์ และเครื่อง
มือในการทำวิจัยจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Survey) ประกอบด้วย การเก็บรวบรวม
ข้อมูลจากการทำแบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Focused group
interview) และการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้โดยตรง ผู้ทรงคุณวุฒิ (Key Informants)
เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุโดยตรง นั้นทำให้การตอบแบบสอบถามน่าเชื่อถือได้ (สม
ศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543) และใช้เครื่องมือเชิงปริมาณทำการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
ศักยภาพของสูงอายุในจังหวัดเชียงรายโดยใช้เทคนิควิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวโดยใช้สมการ
การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากชาวนาจังหวัด
เชียงราย โดยศึกษาวิจัยกับชาวนานักเรียนโรงเรียนชาวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ ณ ไร่เชิญตะวัน
จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสถานที่ให้การสนับสนุนชาวนาในการทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน
เน้นการพึ่งตนเอง โดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) และการเลือกโดย
ไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยใช้เครื่องมือการสุ่มแบบหลาย
ขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่
เหมาะสมในการศึกษาสำหรับการวิจัยขั้นตอนเชิงปริมาณและการสุ่มอย่างง่าย (Simple Ran-
dom Sampling) สำหรับการวิจัยขั้นตอนเชิงคุณภาพ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) โดย
นักเรียนชาวนาของมหาพุทธเศรษฐศาสตร์ ณ ไร่เชิญตะวันจังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยของการ
ศึกษาวิเคราะห์ (Unit Of Analysis) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในจังหวัดเชียงรายกับ
นักเรียนโรงเรียนชาวนา ตำบลท่าสาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย นักเรียนโรงเรียนชาวนา
ตำบลศรีเมืองชุม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ศูนย์เรียนรู้และศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจ
พอเพียงของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน และนักเรียนโรงเรียนชาวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ ณ ไร่เชิญ
ตะวันจังหวัดเชียงรายจำนวน 2,200 คน เป็นหน่วยวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of analysis) รวม

18 อำเภอ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย, 2555)

สมมติฐานการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพชาวานาในการปลูกข้าวอินทรีย์วิถีธรรมในจังหวัดเชียงรายนั้น ผู้วิจัยทำการกำหนดสมมติฐานแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรคือ ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการรับข้อมูลข่าวสารเรื่องเกษตรอินทรีย์ ความรู้ทักษะ ทักษะคิด การตลาดและเครือข่ายเกษตรอินทรีย์มีอิทธิพลต่อศักยภาพชาวานาในการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

บริบทของชาวานาอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายที่เกี่ยวกับปัจจัยทางด้านสภาพบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยเสริมด้านการได้รับข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ของชาวานาในจังหวัดเชียงราย พบว่าชาวานาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 62.1 และอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 36-55 ปี ซึ่งจากแนวคิดจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และจิตวิทยาปัญญานิยม (Cognitive Psychology) ให้หลักการพัฒนาตนเองว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลพวงเนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาจะเปลี่ยนแปลงไปได้ นั้น (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2547) และกลุ่มคนเหล่านี้พวกเขาได้รับรู้ถึงกระแสโลกปัจจุบันและทำให้พวกเขาหันมาทำเกษตรอินทรีย์และสนุกกับการทำการปลูกข้าวอินทรีย์ตามทฤษฎีของเฮอริชเบอร์ก (Frederick Herzberg, 1959) แต่จากผลการศึกษาเรื่องนี้สินพบว่าชาวานามีหนี้สินเฉลี่ยที่ 100,001-200,000 บาท ร้อยละ 42.1 จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาส่วนบุคคลของชาวานาในจังหวัดเชียงรายคือการเป็นหนี้ การต้องการทำนาและเช่านาเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างรายได้ การรวมตัวกันหรือการสร้างเครือข่ายของชาวานาจึงเป็นนวัตกรรมทางเลือกเพื่อให้เกิดทางรอด การสานพลังระหว่างชาวานาด้วยกันเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐ การสร้างตลาดด้วยตนเองเช่น ตลาดสีเขียว (Green market) หรือภาค ม่วนเป็นต้น ที่ขับเคลื่อนโดยเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกระบวนการทางการตลาดต่อการเลือกบริโภคของชาวานาได้รับการสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 92.9

โดยกระบวนการตัดสินใจของชาวานาเกิดจากกระบวนการของแรงจูงใจหรือความต้องการของชาวานาที่จะทำนาอินทรีย์ ซึ่งจากผลการวิจัยเชิงปริมาณด้านทัศนคติของชาวานาต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายพบว่า เหตุผลที่ชาวานาต้องการปรับเปลี่ยนจากการทำนาเคมีเป็นอินทรีย์อันดับสูงสุด คือ การลดต้นทุนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 43.5 และ

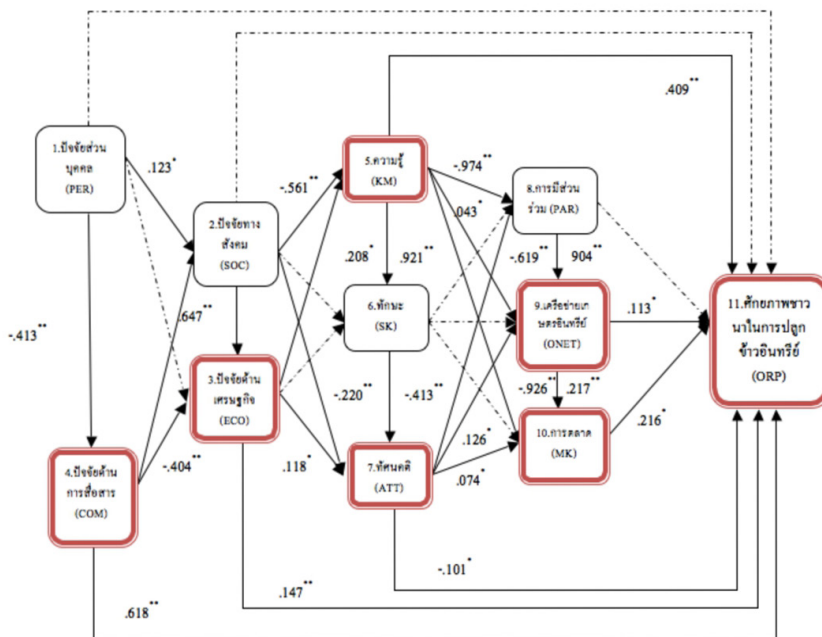
รองลงมาคือ ดีต่อสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 24.7 ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเรื่องของแรงจูงใจว่าเป็นแรงขับเคลื่อนที่อยู่ภายในของบุคคลที่กระตุ้นให้บุคคลมีการกระทำ” (Schiffman and Kanuk, 1991:69) และ (ปิยะนุช นรินทร์, 2545) ได้กล่าวไว้ว่าการมีรายได้ที่แตกต่างกันจะเห็นว่าด้านผลงานและการประเมินผล ด้านความสำเร็จในชีวิต ด้านการยกย่องด้านสังคม นั้นย่อมแตกต่างกัน คนย่อมต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตเพื่อที่จะได้มีความมั่นคง ซึ่งทั้งนี้เป็นการกระบวนกรที่เชื่อมโยงกับทัศนคติของคน โดยการที่ชาวนาจะทำการปรับเปลี่ยนได้นั้นนอกจากมีแรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นแล้วการได้รับความรู้และการฝึกฝนทักษะก็เป็นกระบวนการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการพิจารณาแหล่งที่มาของทัศนคติแล้วจะเห็นว่า องค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ การสื่อสาร ทั้งนี้เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่างการสื่อสารกับผู้อื่นสิ่งที่เป็นแบบอย่าง หรือความเกี่ยวข้องกับสถาบันก็มักจะมี การสื่อสาร แทรกอยู่เสมอ กล่าวได้ว่า การสื่อสาร เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมากที่มีผลทำให้บุคคลเกิด ทัศนคติ ต่อสิ่งต่าง ๆ โดยโรเจอร์ส (Rogers, 1973) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยว่าชาวนามีกระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาจากการฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 37.1 เพราะไม่ว่าจะอยู่กลางนาหรืออยู่ที่ไหนก็สามารถที่จะเปิดฟังได้ตลอดเวลา ดังนั้นในการที่ชาวนาได้เข้าอบรมเรื่องกระบวนการเกษตรอินทรีย์ และเป็นกระบวนการอินทรีย์ที่สอดคล้องหลักธรรมชาติระหว่างที่มีการเรียน และฝึกฝนทักษะ ทำให้ชาวนาได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม จากสื่อที่เป็นผู้ปฏิบัติธรรม และจากคำสอนที่เป็นสื่อทางธรรมะของพระอาจารย์มหาวิชิตชัย วชิรเมธี (2555) ว่า “ชาวนาต้องเรียนรู้หลักการทำมาหากินควบคู่กับหลักทำมาหาธรรม” เพื่อให้ชาวนาในจังหวัดเชียงรายมีความสมดุลในชีวิตทั้งทางด้านบุคคล เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนชาวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยไร่เชิญตะวันนั้น มีกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ คนหรือชาวนาต้องอยู่ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง การเข้าประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การมีมาตรการการค้าขายสินค้าที่เข้มงวด การต้องเป็นอินทรีย์ต้องพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมือนในยุคอดีต ทำให้ชาวนาต้องมีการปฏิบัติตนเองจากการทำนาเคมีเป็นการทำนาอินทรีย์ แต่แค่การปรับเปลี่ยนก็ยังไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมและสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน ชาวนาจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อให้เป็นชาวนาที่มีความรู้รอบด้านไม่ว่าจะเกิดสถานการณ์ใดก็สามารถที่จะปรับหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้แก้ไขสถานการณ์รอบตัวได้ แต่การรอบรู้เท่านั้นยังไม่พอ ชาวนาต้องมีคุณธรรมนำพาเพื่อให้

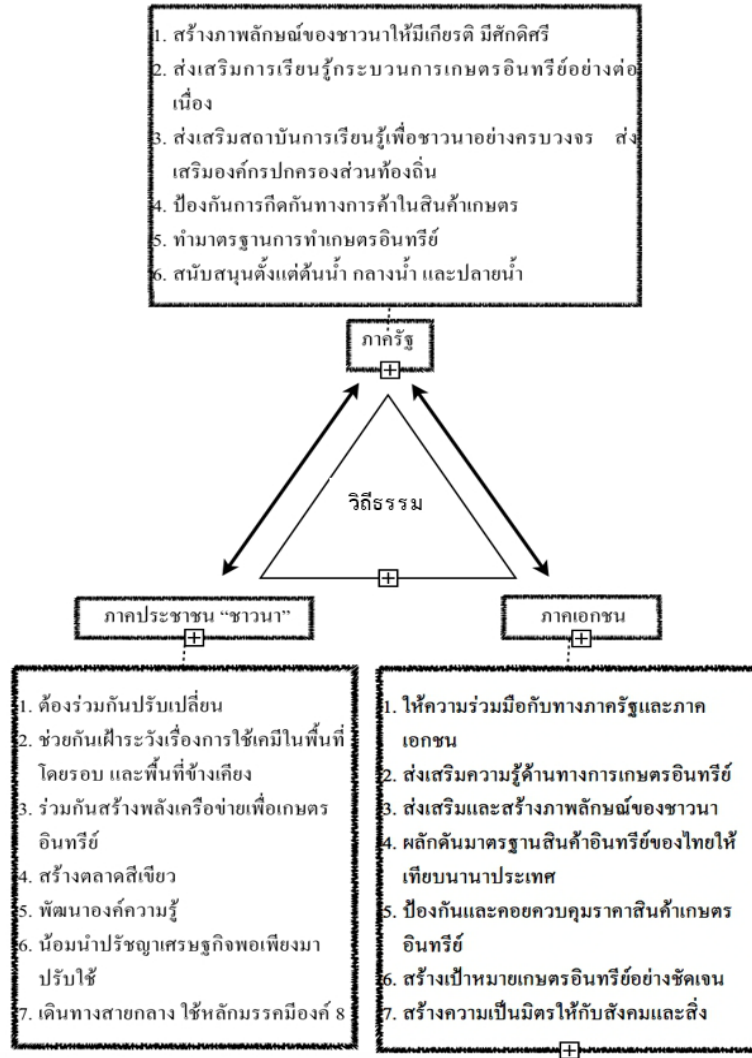
เกิดสังคมที่ดี การเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอันนำไปสู่การเป็นเครือข่ายหรือพันธมิตรในอนาคต เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็จะทำให้เกิดสิ่งที่ดีตามมา ดังนั้นการที่ชาวนามีความรู้คู่คุณธรรม อยู่อย่างพอประมาณไม่ฟุ้งเฟ้อเกินตัว และมีเหตุผลในการกระทำของตนเอง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่เกิดเป็นปัญหาสังคม.

จากโมเดลเส้นทางอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ จังหวัดเชียงราย: กรอบหนาเส้นทึบ (DE) เส้นเดี่ยว (IE) เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายทั้ง 9 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล (PER) ปัจจัยด้านสังคม (SOC) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (ECO) ปัจจัยเสริมด้านการสื่อสาร (COM) ปัจจัยด้านความรู้ (KM) ปัจจัยด้านทักษะ (SK) ปัจจัยด้านทัศนคติ (ATT) ปัจจัยด้านการตลาด (MK) ปัจจัยด้านเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ (ONET) ที่ส่งผลทั้งทางตรง (Direct Effect) และทางอ้อม (Indirect Effect) ต่อศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย ดังนั้นโมเดลรูปแบบศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายที่สร้างขึ้นมาจึงมีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

ภาพ 1 โมเดลเส้นทางอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดเชียงราย: กรอบหนาเส้นทึบ (DE) เส้นเดี่ยว (IE)

จากการสังเคราะห์ทั้งกระบวนการเชิงวิจัยปริมาณและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอ แนวทางการพัฒนาศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์วิถีธรรมในจังหวัด เชียงราย ที่มีความเป็นไปได้อันจะนำไปสู่แผนของการปฏิบัติจริงนั้นต้องเกิดจากการบูรณา การวิถีธรรม ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนคือ ชาวนา เข้าด้วยกันเพื่อทำงานร่วม กันอย่างมีระบบและเกื้อกูลกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของระบบการปลูกข้าวอินทรีย์ ดังแสดง ในโมเดลการบูรณาการธรรมะและความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชาวนา: ไตรภาคี ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อันเป็นรูปแบบกระบวนการบูรณาการเพื่อให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมกันในการดูแลและมรดกทางวัฒนธรรมอาชีพการปลูกข้าวของชาวนาที่ดีเอาไว้และให้ ชาวนาสามารถที่จะดูแลตัวเองได้ตามหลักการ “ธรรมมาหากินคู่ทำมาหาธรรม” ดังที่พระ อจารย์มหาภูติชัย ว.วชิรเมธี (2555) ได้กล่าวถึง วิถีทางธรรมนั้นไม่ว่าศาสนาใดย่อมสอนให้ คนเป็นคนดีและรู้จักให้และแบ่งปัน การทำการปลูกข้าวด้วยกระบวนการอินทรีย์จึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ชาวนา ภาครัฐ ภาคเอกชนมีวิถีทางธรรม เพราะหากภาคใดหรือส่วน ใดของห่วงโซ่การผลิตข้าวอินทรีย์ไม่มีโมธรรมสำนึกเกิดความเอาใจเอาเปรียบในเส้นทางการ ผลิตหรือการค้าย่อมทำให้เกิดความเสียหายได้ ข้าวที่ได้ย่อมเกิดความเสียหาย ผู้บริโภคไม่ เชื่อถือ เช่นนั้นย่อมส่งผลต่อต้นทางการผลิตได้เช่นกันเมื่อผู้บริโภคไม่เชื่อถือก็ย่อมไม่เกิดการ ซื้อขาย ทั้งผู้ผลิตต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำย่อมเกิดความเสียหายไปทั้งกระบวนการผลิต ข้าวอินทรีย์ ดังนั้น โมเดลนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงการสร้างศักยภาพชาวนาโดยชาวนาจะเกิด ศักยภาพในการปลูกข้าวอินทรีย์ย่อมต้องรู้จักการพัฒนาและการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือ ในการดูแลตัวเองและการดำรงชีวิต ดังโมเดลการบูรณาการธรรมะและความร่วมมือเพื่อเสริม สร้างศักยภาพชาวนา: ไตรภาคี ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ภาพ 2 โมเดลการบูรณาการธรรมะและความร่วมมือ
เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชาวนา: ไตรภาคี ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการเปรียบเทียบ และทำการส่งเสริมให้มีการเผยแพร่รูปแบบปัจจัยที่ส่งเสริมศักยภาพชาวนาในการปลูกข้าวอินทรีย์

2. ควรให้มีกิจกรรมในเชิงรุกต่อกลุ่มชาวนาในช่วงวัยอื่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชาวนาให้เกิดความเข้มแข็งและสานต่อกิจกรรมการปลูกข้าวอย่างยั่งยืน

3. ควรมีการขยายทีมงานและสร้างภาคีเครือข่ายชาวนาในพื้นที่อื่นๆในการทำงานร่วมกันโดยเฉพาะทีมงานด้านสาธารณสุข องค์กรเกษตรกร สมาพันธ์ชาวนาแห่งชาติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่ดูแลในด้านทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลแหล่ง ร่วมกันบูรณาการร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน

บรรณานุกรม

- กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2552. การพัฒนาทุนมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรสมัยใหม่หรือองค์กรสมรรถนะสูง. (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต. ปทุมธานี.
- दनัย เทียนพุด. 2551. การบริหารคนในทศวรรษหน้า. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เนท.
- ปิยนุช นรินทร์. 2545. ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารกรุงศรีอยุธยาจำกัด (มหาชน) เขต 17. มหาสารคาม : ปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. 2555. สัมภาษณ์. 5 ธันวาคม 2557.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547. ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2546. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้าพรินติ้ง.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2543. ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารศูนย์บริการวิชาการ. เมษายน-มิถุนายน: 8-12.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย. 2555. เนื้อที่ปลูกข้าวนาปี เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกตามประเภทข้าวเป็นรายอำเภอปีเพาะปลูก 2555. เชียงราย:สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย.
- Herzberg, F.; Mausner, B.; and Snyderman, B.B.. 1959. **The Motivation to work.** New York: John Wiley and Sons. In work and the nature of man, F. Herzberg (1973): 53-63.
- Rogers, Everette M. 1973. **Communication Strategies for Family Planning.** New York: Free Press.
- Schiffman, Leon G. And L. L. Kanuk. 1991. **Consumer Behavior.** 4th. Ed. New Jersey: Englewood Cliffs.